

کار کودک در ایران

لطفاله محسنی

- سرناسه: محسنی، لطف‌الله، ۱۳۹۸-
عنوان و نام پدیدآور: کار کودک در ایران / لطف‌الله محسنی.
مشخصات نشر: تهران، طرح نقد، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۳۹۲ ص؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س. م.
شابک: ۷-۸۵۸۲۰۰-۶۰۰-۷۵۰۰۰۰۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه
موضوع: کودکان کار -- ایران
موضوع: Child labor -- Iran
موضوع: کودکان کار
موضوع: Child labor
موضوع: کودکان کار -- قوانین و مقررات
موضوع: Child labor -- Law and legislation
موضوع: کودکان -- وضع حقوقی و قوانین -- ایران
موضوع: Children - Legal status, laws, etc. -- Iran
رده‌بندی کنگره: HD۶۲۵۰
رده‌بندی دیویی: ۳۳۱/۳۱۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۹۶۳۳۰

انتشارات طرح نقد

میدان انقلاب - کارگر جنوبی - مقابل پاساژ مهستان - پلاک

۱۲۵۱ - واحد ۴

تلفکس ۶۶۴۸۳۷۶۳

صندوق پستی ۱۳۱۴۹-۸۳۱۸۵

tarhenaghd@gmail.com

عنوان: کار سوره در ایران

تألیف و گردآوری: لطف‌اله محسنی (lmohseni@yahoo.com)

با حمایت انجمن نمایندگان کودکان کار

ناشر: طرح نقد

نوبت چاپ، سال انتشار: اول، ۱۳۹۹

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۲-۰۰-۷

ویراستار: فاطمه ابره دری

طراح روی جلد: آرام یعقوبی

صفحه‌آرا: تیم ماهبوک

لیتوگرافی: جامع هنر

چاپخانه و صحاف: الوان

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۷۵۰۰۰ تومان

حق انتشار: همه حقوق محفوظ است (حقوق معنوی و مادی اثر متعلق به

انجمن حمایت از کودکان کار است.)

فهرست

۷	پیش‌گفتار.....
۱۱	بخش اول: تعریف مسئله.....
۱۳	فصل اول: آیا کار کودکان مسئله‌ای اجتماعی است؟.....
۱۹	آمار کودکان کار در ایران.....
۲۰	شرح آمارگیری نیروی کار.....
۲۳	سرشماری عمومی کشور.....
۲۴	طرح‌شناسایی کودکان ازمانده از تحصیل.....
۲۵	برآورد تعداد کودکان کار در ایران.....
۲۶	ترکیب کودکان کار در ایران.....
۳۱	نگاهی تاریخی به کار کودکان و سیر تحولات آن.....
۳۹	فصل دوم: کار کودکان؛ تعاریف، سبب‌ها و دلایل.....
۳۹	کار کودکان چیست؟.....
۴۱	نگرش‌ها نسبت به کار کودک.....
۴۴	کودکان در چه سنی باید اجازه‌ی کار کردن داشته باشند؟.....
۴۵	انواع کارهایی که کودکان انجام می‌دهند.....
۴۶	کار در بخش‌های غیررسمی.....
۴۷	کودکان کار در محیط‌های شهری.....
۵۰	کودکان در بخش کشاورزی.....
۵۱	کودکان در بخش تولید.....
۵۳	امروزه درباره‌ی کودکان کارگر چه می‌دانیم؟.....
۵۴	کار کردن کودکان در کشورهای توسعه‌یافته.....

مفاهیم و تعاریف کاربردی بر اساس قطع‌نامه‌ی هجدهمین کنفرانس	
بین‌المللی آمار کار.....	۵۸
کودکان شاغل.....	۵۸
کودکان در کار کودک.....	۵۹
کودکان فعال در بدترین اشکال کار کودک.....	۵۹
کودکان در کارهای مخاطره‌آمیز.....	۵۹
کودکان در کار سبک.....	۶۰
کودک‌دانی که به کارهای خانگی مشغولند.....	۶۰
فصل سوم: بدترین اشکال کار کودکان.....	۶۳
تعریف و تریب شکل کار کودک.....	۶۳
دو نوع ۱: تریب اشکال کار کودک.....	۶۶
بحث پیرامون برخی از بدترین اشکال کار کودک.....	۶۸
کار اجباری و بردگی.....	۶۸
قاچاق.....	۶۹
کودکان و مناقشات نظامی.....	۷۰
بهره‌کشی جنسی تجاری.....	۷۱
خرید و فروش یا قاچاق مواد مخدر.....	۷۳
کار در کارخانه.....	۷۴
کشاورزی.....	۷۶
کار خانگی.....	۷۸
بدترین اشکال کار در کشورهای توسعه یافته.....	۷۹
بخش دوم: دلایل و وابسته‌های کار کودک.....	۸۳
فصل چهارم: دلایل کار کردن کودکان.....	۸۵
محیط خانواده.....	۸۶

۸۸.....	نقش فقر.....
۹۳.....	عوامل خانوادگی دیگری که بر کار کردن کودکان تأثیر می گذارند.....
۹۴.....	عوامل درونی.....
۹۷.....	عوامل بیرونی.....
۱۰۴.....	شرک های اقتصادی.....
۱۰۷.....	اطلاعات بیش تر در مورد والدین و کودکانی که کار می کنند.....
۱۱۱.....	تأثیر عوامل طرف تقاضا در کار کردن کودکان.....
۱۱۵.....	فصل پنجم: تحصیل و کودکان کار.....
۱۱۵.....	ارتباط بین کار کردن و تحصیل.....
۱۱۶.....	آیا تحصیل اجباری، مشکل کار کردن کودک را حل خواهد کرد؟.....
۱۱۷.....	انتخاب خانواده بین کار و مدرسه.....
۱۱۹.....	کار کودک و پیشرفت تحصیلی.....
۱۲۰.....	تحصیل، سن و تجربه کودکان کار.....
۱۲۱.....	کودکانی که از سن معین بزرگتر هستند.....
۱۲۲.....	تعهدات بین المللی برای تحصیل و رفع معضله کار کودکان.....
۱۲۳.....	مفید واقع شدن آموزش برای کودکان.....
۱۲۴.....	افزایش دسترسی به آموزش.....
۱۲۴.....	بهبود کیفیت آموزش رسمی و غیر رسمی.....
۱۳۰.....	آموزش غیررسمی و کودکان کار.....
۱۳۳.....	آموزش حرفه ای (شغلی).....
۱۳۹.....	تامین بودجه تحصیل.....
۱۴۱.....	فصل ششم: ممنوعیت کار کودکان در اسناد بین المللی و قوانین ملی.....
۱۴۱.....	اسناد حقوق بشری.....
۱۴۶.....	اسناد حقوق بشری اختصاصی.....
۱۵۹.....	اسناد حقوق بشری منطقه ای.....

۱۶۳	اسناد سازمان بین‌المللی کار
	تعهدات ایران در زمینه‌ی ممنوعیت کار کودک به موجب اسناد حقوق
۱۸۱	بین‌الملل بشری
۱۸۱	کار کودک در قوانین و اسناد ایران
	تعهدات ایران در زمینه ممنوعیت کار کودک به موجب اسناد سازمان
۱۸۱	بین‌المللی کار
۱۸۷	شش سوم: گام‌های مبارزه با کار کودک
۱۸۹	فصل نهم: پژوهش
۱۸۹	ملاحظات اساسی
۱۹۱	رویکرد کیفی
۱۹۵	رویکرد کمی: تأسیس برای اطلاعات عمیق
۱۹۷	مصاحبه به عنوان یک تکنیک پژوهش
۲۰۱	مشکلات مصاحبه با کودکان
۲۰۳	بررسی دقت یافته‌های تحقیق
۲۰۴	تحلیل، ارائه و استفاده از یافته‌ها
۲۰۵	تبدیل اطلاعات به برنامه اقدام
۲۰۷	فصل هشتم: اقدامات سازمان‌های بین‌المللی در حقوق کار کودک
۲۰۸	سازمان ملل و ارکان اصلی آن
۲۱۳	اقدامات نهادهای فرعی سازمان ملل
۲۱۵	اقدامات نهادهای مبتنی بر معاهدات سازمان ملل
۲۱۷	اقدامات یونسف (صندوق کودکان سازمان ملل متحد)
	اقدامات و فعالیتهای سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل
۲۲۱	(یونسکو)
۲۲۲	اقدامات سازمان بهداشت جهانی

۲۲۴.....	اقدامات بانک جهانی.....
۲۲۶.....	اقدامات سازمان خواروبار و کشاورزی سازمان ملل متحد (FAO).....
۲۲۷.....	سازمان بین‌المللی کار.....
۲۲۹.....	برنامه بین‌المللی حذف کار کودک.....
۲۳۱.....	فصل نهم: اقدامات دولت‌ها.....
۲۳۱.....	نقش نهادهای دولتی.....
۲۳۶.....	امضای قانون‌گذاری ملی.....
۲۳۸.....	مسئله اجرا.....
۲۴۲.....	پایش کار کودکان.....
۲۴۵.....	نهادهای دولتی ایران: کار کودک.....
	فصل دهم: اقدامات سازمان‌های کارفرمایی، اتحادیه‌های تجاری،
۲۵۹.....	سازمان‌های غیردولتی و کودکان.....
۲۶۰.....	سازمان‌های کارفرمایی.....
۲۶۵.....	مجموعه قوانین رفتاری شرکت: نمونه‌ای از شرکت ری پاک.....
۲۶۶.....	سازمان‌ها و اتحادیه‌های کارگری.....
۲۶۹.....	سازمان‌های غیردولتی و جامعه محور.....
۲۷۲.....	سازمان مردم نهاد تایلندی علیه بهره‌کشی جنسی.....
۲۷۹.....	کودکان کارگر.....
۲۷۹.....	نهادهای مدنی و مبارزه با کار کودک در ایران.....
	فصل یازدهم: چالش‌های مبارزه با کار کودکان در ایران و
۳۰۵.....	پیشنهادهای برای حذف کار کودک.....
۳۰۵.....	چالش‌های مبارزه با کار کودک در ایران.....
۳۱۶.....	پیشنهادهای.....
۳۲۲.....	مسیر پیش رو.....

منابع..... ۳۳۷

ضمایم..... ۳۳۹

۱ - کنوانسیون حقوق کودک بیست نوامبر ۱۹۸۹..... ۳۳۹

بخش دوم عهدنامه..... ۳۵۶

بخش سوم عهدنامه..... ۳۶۰

۲- مقاله‌نامه شماره ۱۳۸ «سازمان بین‌المللی کار» درباره «حداقل سن

اشتغال به کار»..... ۳۶۲

۳- مقاله‌نامه ممنوعیت و اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کار

کودک کنفانس عمومی سازمان بین‌المللی کار..... ۳۷۲

۴- توصیه‌نامه ممنوعیت و اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کار

کودک..... ۳۷۸

۵ - منتخب قانون کار..... ۳۸۴

۶- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱/۹/۲۵..... ۳۸۸

پیش‌گفتار

چند دلیل، کودکی مهم‌ترین دوره‌ی رشدی فرد است: (۱) سرعت رشد در این دوره بسیار سریع است، (۲) بسیاری از دستگاه‌ها و اندام‌ها و ساختارهای روانی و شخصیتی در این دوره شکل می‌گیرد، (۳) هرگونه کاستی و کوتاهی در این دوره ممکن است منجر به آسیب یا آسیب‌های غیر قابل جبران و برگشت‌ناپذیر شود، (۴) رفتار به شدت نیازمند و وابسته است و قادر به تامین نیازهای اساسی خود نیست، (۵) کودک قادر به دفاع از خود و حقوق خود نیست، (۶) از طرفی دنیای پیرامونی اغلب محیطی مایه‌کننده‌ای نیست و کودکان حقوقی دارند که جوامع، حکومت‌ها و مراجع قدرت مکلف به تامین، رعایت و حمایت از آن هستند.

از این روی، یکی از جدی‌ترین سندرم‌هایی که امروزه مورد توجه متخصصین حوزه‌ی کودک و سلامت است سندرم «تجارب منفی دوران کودکی»^۱ است که اتیولوژی بسیاری از کژکاری‌های زیستی روان-اجتماعی را باید در آن جستجو کرد. متأسفانه عوامل زیادی زمینه‌ساز این تجارب منفی در دوران کودکی است که یکی از اشکال آن را می‌توان «کار کودکان» ذکر کرد. در پی همواره کودکان در کنار خانواده مشغول به کار بوده و در فرایند تولید به ویژه در بخش کشاورزی مشارکت داشته‌اند، اما با انقلاب صنعتی و نیاز مبرم به نیروی نیمه ماهر ارزان، شرایط چنان پیش رفت که در دوره‌ای، جهان شاهد بدترین اشکال بهره‌کشی از کودکان بود و در این نوع کار، بزرگترین ظلم‌ها در حق

کودکان روا داشته و حقوقشان نادیده گرفته می‌شد. کودکان مجبور بودند ساعات طولانی در شرایطی سخت و نامناسب و بی‌توجه به توانمندی‌ها و نیازهای‌شان به کارهایی بپردازند که سلامت‌شان را به مخاطره می‌انداخت، آنان را از تحصیل بازداشته و از خانواده‌ها دور می‌ساخت. با تشدید این وضعیت، حامیان کودکان به پا خاستند و در دفاع از کودکان فعالیت‌هایی آغاز شد و به سرعت گسترش یافت.

پیشرفت‌های علمی در مورد سلامت و رشد کودکان نیز به کمک پیشگامان این نهضت آمد. با ارائه مستندات علمی ضرورت ممانعت از کار کودکان و تدوین استانداردهای آن را روشن و تبیین کرد. با توسعه تکنولوژی و دست‌آورد های جدید علمی، آموزش تخصصی و مهارت‌های شغلی نیز گسترش یافت و فرایند آموزش، منوع و پیچیده و قانون آموزش اجباری به سرعت همه‌گیر و جهانی شد. به تدریج، شرایط برای منع کار کودکان مهیا و به نهضتی جهانی تبدیل شد.

اکنون بسیاری از مردم و سازمان‌ها نگران کار کودکان هستند و برای آن‌ها این سؤال مطرح است که چرا کودکان کار می‌کنند؟ کودکان به چه کارهایی مشغولند؟ چه عوارض و خطراتی کودکان را تهدید می‌کند؟ کودکانی که کار می‌کنند با چه مشکلاتی روبرو هستند؟ برای حذف کار کودکان چه باید کرد؟ برای بهبود وضعیت و شرایط کودکان چه باید کرد؟ پاسخ به این پرسش‌ها کار ساده‌ای نیست. به همین دلیل تحقیقات زیادی در این زمینه انجام شده و کتاب‌ها و مقالات زیادی به رشته تحریر درآمده است. بیش‌تر نگرانی‌ها مربوط به نوع کاری است که معمولاً کودکان انجام می‌دهند و مخاطراتی که این کارها برای کودکان به دنبال دارد. برخی از این فعالیت‌ها عوارض غیرقابل برگشت جسمی، روان‌شناختی، اخلاقی و اجتماعی برای کودکان به دنبال دارد و حتی گاهی حیات آنان را به مخاطره می‌اندازد.